

Glazbeni oblici i liturgijska obnova

Nova, primamljiva obzorja nepregledne širine otvoriše se Crkvi s Liturgijskom konstitucijom od 4. prosinca 1963.

U okviru obilne problematike s posebnim je naglaskom dirnuto i osjetljivo područje liturgijske glazbe. Možda više nego i na jednom drugom području upozoreno je ovdje na tako korijenitu i temeljitu obnovu da se mirne duše može govoriti o pravoj revoluciji. I, nakon trenutne neodlučnosti i zbunjenosti, iskrsla je klima žarkog oduševljenja za novim istraživanjima i novim pokušajima. A ipak smo tek na početku jednog dugog puta nesigurnosti i sumnjâ, puta koji nimalo nije utabanan dragocjenim iskustvom i koji je nesiguran u mnoštvu raznih pretpostavki. Naš cilj nije davati bilo kakve naputke tokom ovog prvog pokusnog šestogoda (Autor je praktično izvodio svoje smjernice u radu s manjim grupama — op. prev.). Htjeli bismo samo pokušati jedno od mogućih organskih rješenja, prema neospornom zahtjevu **NOVIH GLAZBENIH OBLIKA** u službi kulta.

Jednostavno se radi o pretpostavci čija vrijednost ovisi o snazi motivâ i o valjanosti rezultata. Uostalom, naše je istraživanje ograničeno samo na područje **VOKALNE GLAZBE** u obrednoj ulozi.

Razlozi ovisnosti i jasnoće nukaju nas na određene pretpostavke, u koje smo bez daljnjega, posve uvjereni.

TEORETSKE PREDPOSTAVKE

1. Ovisnost glazbe o liturgiji čisto je izvanjska. Liturgičar predlaže opće **FORMALNE** upute koje traži obred, a glazbenik se brine za »gotovu misu« prema estetskim propisima umjetnosti koja živi vlastitom zakonitošću.

Djelotvorna suradnja liturgičara i glazbenika dat će dragocjeni učinak tog nužnog **prethodnog sporazuma** — prije eventualnih **KONKRETNIH PRIJEDLOGA**. Odgovorna, dakle, suradnja u granicama vlastitog područja i s uzajamnim poštivanjem vlastitog i mjerodavnog.

2. Potreba jednog življeg i »sadašnjijeg« glazbeno-liturgijskog govora ne ostvaruje se predrasudnim opiranjem zdravoj tradiciji. Naš je program »**NOVA ET VETERA**«.

Nijedan ozbiljan umjetnik ne zanemaruje duboko »poznanstvo« s onim izvornim remek-djeli-

ma koja utriješe tvrdnu stazu muzičkog dostignuća. U svakom slučaju bi bilo opasno, za volju bilo koje možebitne promjene, nemati povjerenja u osoblje vješto manevru. Ponovno naglašavam nenadvisivu vrijednost gregorijanskog pjevanja i klasične polifonije sa svojim najizvornijim umjetničkim izrazom, čija je pouka vokalnog savršenstva uvijek prikladna za glazbu u Službi riječi.

3. **Višestrukost izraza** pri jednom skladnom obrednom zbivanju mora imati širi pogled — u smislu katoliciteta Crkve i njezinog pastoralnog cilja (Autor misli na razne vrste muziciranja za vrijeme mise, kao npr. »misa s gitarama«, koja je, kad bi sve i bila dotjerana i izrađena s umjetničke strane, »sudjelovanje« samo jedne male grupe ili manjine prisutnih vjernika, dok je većina posve isključena i stoji »kao publika«; op. prev.).

Zato odbacujemo dvije skrajnosti »svažarstva« i »djelomičnosti«, jer vodi k štetnom utilitarističkom tvorenju, ili pak prekomjernom razlamanju glazbenog repertoara, na štetu tih istih pastoralnih vrijednosti. Ne zaboravimo, da se mladi vole uključiti u »župsku zajednicu«, koja je prirodno mjesto Božje obitelji.

Nepromišljeno biti sklon repertoaru ove ili one vrste znači ne surađivati na najtežem zadatku sadašnjeg časa: sudjelovanju zajednice u liturgijskom pjevanju.

PREDNOST RECITATIVNOG OBLIKA

U naslovnoj tvrdnji — ako se dobro shvati — moguće je, čini se naći jasan i jedinstven smjerkaz mučnog rješavanja preobilnih problema koje postavlja liturgijska obnova i na poseban način živi jezik u obredu.

Sad je već bez sumnje svakome jasno da se u vokalnoj svetoj glazbi ne može više dati prednost ni vladajućem »motetu« predkoncilske tradicije, ni »raspjevanom virtuoizmu« stare rimske liturgije, a pogotovo ni »romantičkom melodizmu« devetnaestog stoljeća.

S druge strane postoji temeljno pravilo muzikologije, čija je važnost tim veća što je suvremeno i u njemu se održava svaki napredak: Svečano proklamiranje svete riječi osnova je svake »obredne glazbe« (Solange Corbin).

Da bismo što bolje osvjtlili svoju misao slobodno se i ovdje poslužimo evanđeoskom riječju: »ET VERBUM CARO FACTUM EST«!

Ta sveta riječ »utjelovljena« u obrednoj, jezičnoj i glazbenoj raznolikosti, mogla bi poslužiti kao osnova mogućoj teorijskoj sistematizaciji i konkretnoj primjeni novih glazbenih oblika.

»Čuti riječ« je umjetničko svojstvo i obaveza najvećih skladatelja: »čuti riječ« u njenoj **zvučnoj i ritmičkoj datosti**, u izražajnoj situaciji određenog lirskog, dramatičnog ili liturgijskog konteksta.

U novom »Ordo missae« nalazimo potvrdu za ovo svoje stanovište: »... vox respondeat generi ipsius textus, prouti hic est lectio, oratio, admonitio, acclamatio, cantus« (br. 18).

Sve kad i dopustimo da takvo svrstavanje »liturgijsko-glazbenih rodova« nije posve iscrpno, ipak ostaje činjenica postepenog prijelaza od jednostavnog »recitativnog« čitanja do oblika pravg »pjevanja«.

Ali u tom prijelazu od najjednostavnijeg »recitativa« do punog »melodijskog zamaha«, postoji čitav niz mogućnosti i primjena koje se svaka napose moraju prosuđivati s liturgijskog i tekstovnog gledišta.

I dalje, još u istom odsjeku spomenutog dokumenta slijedi dragocjena dopuna: »Ratio insuper habeatur indolis diversarum linguarum et ingenii populorum« (ib.).

Dakle »prikladan izgovor teksta« kao i »glazbena vlastitost« našeg, ili bilo kojeg jezičnog genija, dvije su temeljne smjernice koje stoje danas pred kompozitorom svete vokalne glazbe.

DVA PRIMJERA

Nadamo se, da ćemo na drugom mjestu imati prilike ponovo dotaknuti i potom nastaviti ova razmišljanja. Sad ih ipak želimo osvjtliti s barem dva primjera.

U responsorijalnom psalmu, koji je srećom dobio svoj prvobitni oblik, recitiranje psalmiste ne može biti jednostavna »psalmodija«. Ni u dragocjenoj baštini gregorijanskog pjevanja ne manjkaju primjeri »razvijenih recitativnih forma« koje dosižu toplinu pravog lirizma, pa makar on zaodijevao korake liturgijskih kretnja. Dosta se samo sjetiti veličanstvenog »Ukrasnog hvalospjeva«, »Očenaša«, »Tužaljki« Velikog petka ..., tih uzora koji nikad neće biti nadmašeni.

Ako zato uzememo »Vjerovanje« na narodnom jeziku, problemi su sve veći i mnogobrojniji:

1. Ne radi se više o »bujnom romanu« onih velikih misa prošlih vremena — u tom se slažemo.

2. Zahtjeva li se od jednog muzikologa-liturgičara kakav jednostavni recitativ (malo »melodijsko disanje«) s minimumom organizacije — koje dopušta zajedničko sudjelovanje bez zbrke i nereda (Solange Corbin) — poteško ćemo se složiti, tim više jer se traži to znatno sudjelovanje puka u »Vjerovanju«.

Puk zaista želi pjevati, ali pjevati kako valja! Niti se može zanemariti onaj posebni melodijski duh svakog jezika.

Jasno je, da tradicionalna vrsta »liturgijskog recitativa« prema gramatikama gregorijanskog pjevana nije više dovoljna, ili bolje: mora se razraditi i bolje osvjtliti.

Od najjednostavnijeg »melodiziranja« do melodijskog uzleta jedne operne »arije« nameće nam se srednji put koji bismo mogli nazvati npr. **RECITATIVNA MELODIJA**, ili ako baš hoćemo **DEKLAMACIJA MODULANTNE NARAVI**.

Razumije se, nije dovoljno samo isturiti jednu programatsku formulu i misliti da su tim riješeni složeni problemi koje postavlja **tekst u prozi**, kao npr. ovaj u »Vjerovanju«. Ali naša formula, čini se, obiluje dragocjenim uputama, koje mogu koristiti cijenjenom skladatelju koji dobro poznaje Monteverdijevo: »pjevujući recitirati«. Bez sumnje je ipak istina, da nije moguć povratak u prošlost i nastaviti s »Vjerovanjem« kao s nizom »moteta samih za se«: pojedini članci te snažne ispovijedi trebaju zapravo biti »svečano izrečeni«. Oni nisu predmet pobožnog asketskog razmatranja niti lirsko-dramatično podsjećanje, kao što se to zbiva u jednoj Bachovoj »Kantati«, ili pak »Muci«.

RECITATIVNA MELODIJA

Koje bi oznake trebala imati ta naša »recitativna melodija«?

Taj osjetljivi problem obavezuje na ponovno i ponovno razmišljanje i naknadno dotjerivanje. Ipak je, izgleda, već sada moguće povući neke crte.

1. **Glazba koja se bitno povodi za tekstom**, glazba sažetog i nerasipnog izraza. U vezi je s tipičnom »picetijevskom« deklamacijom: s onim pomnijim nastojanjem kojim Pizzetti — pomoću »melodijskog izgovaranja slogova« — osigurava lirsku moć riječi (Ettore Paratore). Ne manjka ni pouka drugih velikih glazbenika od Strawinskog do Poulenca i Brittena.

2. **»Silabički postupak« s tekstom**, barem kao načelno stanovište. Osnovno vrijeme takve recitativne forme bit će osmina, a ne četvrtina: osmina uzeta po prilici u vrijednosti jednog sloga pri normalnom izgovoru.

3. **Slobodni ritam** — bez slijepog prijanjanja uz »jednosmjerni« takt koji je prethodno postavljen. Razumije se da tim iskrsava i problem čisto grafičke naravi, tj. kako napisati, što se postepeno rješava.

4. **Pjevnost** koja odmah osvaja uho i pamćenje puka; prava pjevnost, ali koja, recimo to još jednom, ne prelazi granice izljevajući se lirskim duhom opere ili romance iz prošlog stoljeća. Zgodnim primjerima obiluje i gregorijansko pjevanje, pa makar pogledali i sam »Kirijal«. Jasno je, nai-me, da imitirati ne znači bilo kako prepisati.

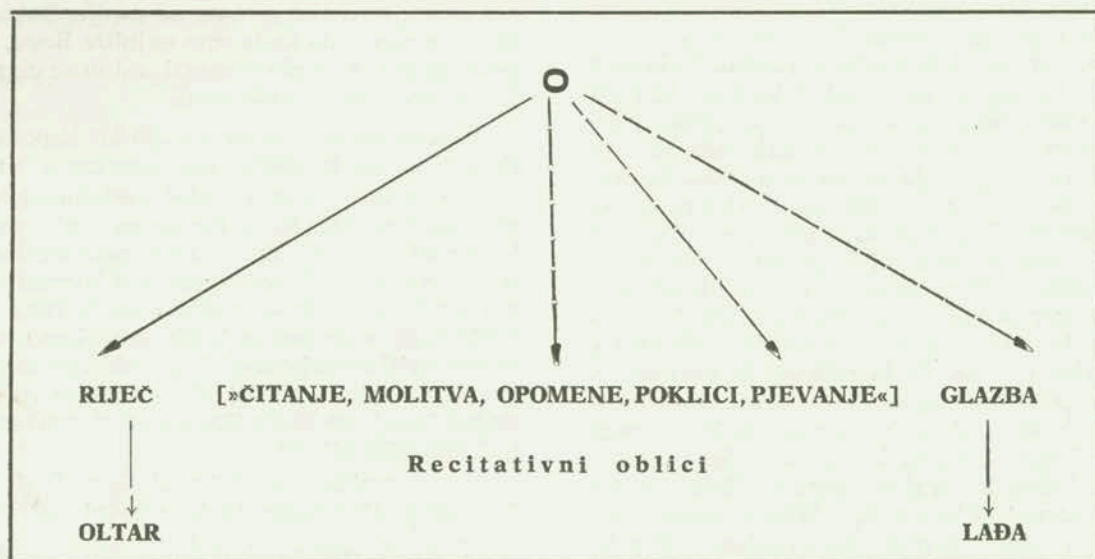
5. **Jednostavna, ili osnovna muzikalnost**, u smislu u kojem je to protumačio Erhard Quack na kongresu u Pamploni 1967. Želimo li zaista da i puk pjeva »u ovoj prvoj fazi liturgijsko-glazbene obnove, moramo prije svega izraditi jednostavne jednoglasne oblike na način kako to liturgija zahtijeva: oni imaju apsolutno prvenstvo jer su potrebni liturgijski zajednici«.

»Jednostavnost« ovdje ne znači duhovnu skučenost, još manje lakoumnu površnost, nego pametnu upotrebu i korištenje osnovnog tonskog materijala: ritma, melodijskih pomaka, harmonijske primjene itd.

Svjestan umjetnik i ovdje kao i na drugim područjima može ozbiljno biti zainteresiran, nadasve ako pobliže želi »upoznati tu dugu nit muzičkog izraza zapadne glazbe, koja seže još u doba kad se govor nije ni razlikovao . . ., onu naime, susretnu točku u kojoj se sastaju svi ljudi i svi stilovi« (Bernard Huijbers). — Zaista velik, zaslužan, sugestivan i zadatak od najveće dobiti.

Ovaj letimični pregled završavamo s grafičkim prikazom, u kojem smo slikovito nastojali izraziti svoj zamišljeni put u raznim njegovim fazama.

GRAFICKI PRIKAZ

Pomicanje njihala između dvaju privlačnih polova po zakonu »obrnutog odnosa«:

- što se više umanjuje važnost teksta
- to više prevladava strana melodije!

Ili (s drugog gledišta):

- što više jenjava ta tijesna veza uz obred
- to je poželjnija prisutnost glazbe!

RAZNE PRIMJENE: međusobni odnos između

- pjevanja oko oltara (službenici) i u udaljenosti lađe (zbor i puk)
- pjevanja za vrijeme misnog obreda i izvan njega.

Prijevod s talijanskog: **Fra Slavko Topić**